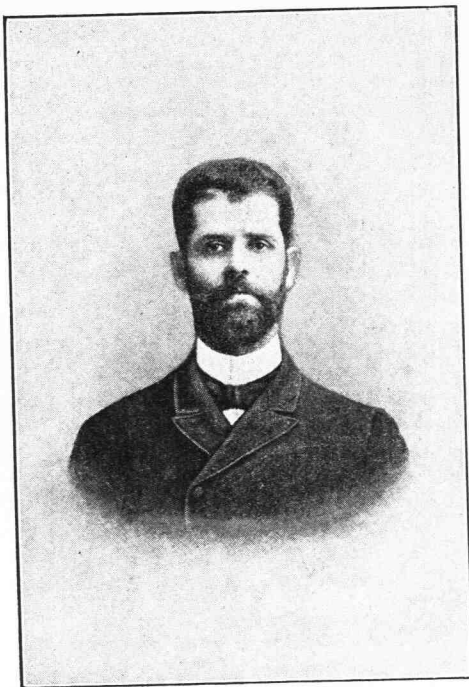

ΕΥΧΥΣΤΑΛΗΣ, πνευματώδης, ζωηρός, ευγενής, ανοικτόκαρδος. Προτερήματα κατ' ἐξοχήν κοσμοῦντα τὸν **Βαδῖλειον Φανδριδῆν**.

Θαλερώτατος, μετὰ τὴν εὐμορφὴν καὶ ἀρρενωπὴν φυσιογνωμίαν, τὴν τόσῳ προσιδιάζουσαν εἰς τοὺς Κρητάς, πλήρης αἰσθημάτων γενναίων,

πατριωτικῶν, ἀλλ' ἐνταυτῷ καὶ τρυφερῶν. Πάντοτε φιλογερός, πρὸς πάντας χαρίεις.

Ἀργεῖος ὁ **Βαδ. Φανδριδῆς** ἐκ γεννήσεως, Κρής ἐκ καταγωγῆς, ἐτίμα ἀμφοτέρως τὰς πατρίδας αὐτοῦ. Νεώτατος ἀνιχορεύθη μετὰ λαμπρὰς σπουδὰς διδάκτωρ τῆς Νομικῆς, πάραυτα δ' ἀπῆλθεν εἰς Κρήτην, ὅπως ἐξασκῇ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ δικηγόρου, πρὸς ὃ ἡσθάνετο παιδιόθεν λατρεῖαν. Ἐκεῖ, εἰς τὴν ἡρώϊδα νῆσον, εἰς τὴν πατρίδα, ἥτις περιέκλειε τὰ ὁστά τοῦ ἐνδόξου πάππου του στρατηγοῦ Βαδ. Χάλην, ἐκεῖ ἐπόθησε νὰ διανύσῃ τὸν βίον. Ἐγκατασταθεὶς ἐν Νεαπόλει τῆς Κρήτης, εἰργάσθη μετὰ σπανίας δραστηριότητος, χάρις δὲ εἰς τὴν πολυμαθείαν του, τὴν χρηστότητα του, τὰ εὐγενῆ του αἰσθήματα καὶ τὸ πνεῦμά του, νῦδοκίμουν ἐξόχως. Καὶ ἥτο ἀληθῶς εὐτυχής, ἐνώθει μετὰ κόρης μεθ' ἧς δι' ἁγίου εἶχε συνδεθῇ αἰσθήματος. Τὰ πάντα ὑπέσχεον τὴν εὐδαιμονίαν. Ὁ **Βαδ. Φανδριδῆς** ἦτο ὁ πρῶτος ἐπιστήμων δικηγόρος, ὅταν μετέβη τῷ 1882 εἰς Νεάπολιν, ἐνθα πάραυτα

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Ν. ΦΑΝΔΡΙΔΗΣ ΧΑΛΗΣ

ἐγένετο δημοφιλής. Οἱ λόγοι του εἶχον κύρος ἐπιστημονικόν, ἐξεπλήρωσε δὲ τὸ καθῆκον αὐτοῦ πάντοτε μετὰ μοναδικῆς εὐλαβείας. Καίτοι δὲ τὸ δικηγορικὸν γραφεῖον ἱκανῶς τὸν ἀπασχολεῖ, παρέχον αὐτῷ ἄφθονον καὶ ἐκλεκτικὴν τὴν ἐπιστημονικὴν ἐργασίαν, ἡ καρδιά αὐτοῦ ἦτο πλήρης πατριωτικῶν αἰσθημάτων, μεστὴ ποιήσεως καὶ καλωσύνης. Ψυχὴ ἐγκλείουσα τοὺς ποιητικωτέρους πόθους, εὗρισκε πάντοτε ἀρμόδιον καιρὸν διὰ νὰ παρακολουθῇ καὶ τὴν πνευματικὴν ζωὴν, ἥτις ἐκ παιδικῶν χρόνων τῷ ἐνέπνεε τὰ γλυκύτερα θέλητρα...

Ἀλλ' ἡ κακοδαιμονία τῆς Κρήτης, τῆς ἡρώϊδος ἡ δουλεία, εἶχον σκιάσῃ διὰ νέφους μελαγχολίας τὴν εὐγενῆ του ὑπαρξίν. Βαθῶς ἡσθάνετο τῆς πατρίδος του τὸ μαρτύριον, μάρτην ἀναμένων νὰ ἴδῃ τὸ ὄνειρον τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς ἐπιτελούμενον. Ἐπῆλθεν ἡ τελευταία ἐπανάστασις ἐν Κρήτῃ τὴν 12 Μαΐου 1896. Ἡ ἡμέρα αὕτη τὸν εὗρε νοδοῦντα. Διπλοῦς πόνος τὸν κατέτρωγεν, ἡ ἀλγυδὼν τῆς ἀσθε-

νείας καὶ ὁ ἄλλος πόνος ὁ βαθύτερος, ὁ διαρκέστερος, ἡ θλίψις δτι δὲν ἠδύνατο νὰ σπεύσῃ ἐνοπλος νὰ διεκδικήσῃ τὰ δίκαια τῆς πατρίδος του παραγνωρίζοντα, συνεχίζων οὕτω οἰκογενειακοὺς ἀγῶνας, οὓς ἐνωρὶς συνεμερίσθη. Δεκαοκταετῆς μόλις, τὸν Νοέμβριον τοῦ 1877 αὐτὸς ἀντεπροσώπευε τὴν ἐπαρχίαν Κυδωνίας ἐν Ἀθήναις. Ἀλλὰ μὴπως οἱ ἀγῶνες τοῦ ἐκ πατρὸς πάππου του ὀπλαρχηγοῦ τοῦ Κισσάμου Χατζῆ Παναγιώτου Φανδριίδου, τοῦ ἐν Μύλοις τοῦ Ἀργονοῦ τῷ 1825 πεσόντος, ἡγουμένου ἀνδρείων Κισσαμιτῶν, δὲν ἦσαν ἱκανοὶ νὰ ἐξάψουν παρ' αὐτῷ τὸν πολεμικὸν πόθον; Ἐγγονος ἐκ μητρὸς τοῦ στρατηγοῦ Χάλην, υἱὸς δὲ τοῦ τρις τραυματισθέντος κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 ἐν Δαράτῳ καὶ Λειβαδίῳ Νικολάου Φανδριίδου, ἠσθάνετο τὴν ὑποχρέωσιν νὰ συνεχίσῃ τοὺς ἀγῶνας ἐκείνων, ὅπως καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Χαράλαμπος, ὅστις κατελθὼν εἰς Κρήτην τῷ 1877, μετέσχεν ὅλων τῶν ἐν Κυδωνίᾳ καὶ Ἀποκορώνῳ μαχῶν καὶ ὁ ἐν ἡλικίᾳ δεκαεννέα ἐτῶν ἕτερος ἀδελφὸς αὐτοῦ Περικλῆς, ἀξιωματικὸς τοῦ ἱππικοῦ, φονευθεὶς κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1862, εἰς μνήμην δὲ τοῦ ὁποίου ἔγραψεν ὁ Γ. Παράσχως τοὺς ἐξῆς ὁραίους στίχους:

«Τὴν εὐγενῆ αὐτὴν μορφήν μὲ σέβας ἀσπασθεῖς
κ' ἐνώπιόν του κλίνατε δουλόφρονες τὸ γόνυ,
ἢ λεοντώδης κόμη νομίζεις καὶ κινεῖται,
καὶ ξίφος ἔτι σὺ πλενρὸν τυραννομάχου ζῶναι.
Χαιρέτισέ τον ποίησις, καὶ κλαῦσέ τον νεότης,
πρὸ τοῦ Ναυπλίου ἔπεσε τοῦ Ἑθνους στρατιώτης».

Ὑπὸ τὴν λάμπιν τοιοῦτου παρελθόντος ὁ **Βασιλεὺς Φανδριίδης**, ἐπόθει, καίτοι νοσῶν, δρᾶσιν πολεμικὴν. Ἀλλ' ἡ νόσος ἀμείλιτος ἐπετάθη καὶ ὁ πολυφίλιτος Βασιλεὺς τὴν πέμπτην Αὐγούστου 1896, ἐν ἡλικίᾳ μόλις 35 ἐτῶν, ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς δράσεως αὐτοῦ, ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις.

Ἡ χαρίεσσα νεότης του ἐσδέσθη, κατελθοῦσα εἰς τὸν τάφον μὲ πικρὸν καὶ βαθύ παράπονον διὰ τὰ ἀλύτρωτα δεινοπαθήματα τῆς προσφιλοῦς του Πατρίδος, Ἀλλὰ τὸν ἀτυχῆ, τὸν πολὺκλαυστον Κρητῆ, δὲν ἀφῆκαν ἀνικανοποίητον οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ. Εἰς τούτων, ὁ Πέτρος Φανδριίδης, ἀρχηγὸς τῶν ἀνδρείων Θερισσιανῶν ἐσώσεν εἰς Μονοκοῦμαρο καὶ Μονοδένδρι τὴν τιμὴν τῆς Κυδωνίας, ἀποκρούσας ἐπὶ τετράωρον στίφην Ὀθωμανικοῦ στρατοῦ καὶ Τουρκοκρητῶν εἰκοσιπλάσια, ὁ δὲ ἀδελφὸς αὐτοῦ **Διομήδης Φανδριίδης**, καταλιπὼν ἐνταῦθα ἐκπνέουσιν πεφιλημένῃν ἀδελφῇν, ἔδραμεν εἰς Κρήτην καὶ συνηγωνίσθη μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ Πέτρου, ἀντικαταστήσας μάλιστα αὐτόν, πληρωθέντα, εἰς τὴν ἀρχηγίαν τῶν Θερισσιανῶν, μεθ' ὧν ἐξηκολούθησε τὴν μάχην καὶ κατήλθεν εἰς Λειβάδια, πρωταγωνιστήσας εἰς τὴν κατάδιωξιν τῶν Τούρκων. Ὁ Διομ. Φανδριίδης, μετέπειτα ἐκλεχθεὶς ἀρχηγὸς τοῦ Ἀνατολικοῦ Τμήματος τῆς Κυδωνίας μετέσχε γενναίως μετὰ τοῦ ὑπ' αὐτοῦ σώματος τῆς πολιορκίας καὶ ἐκπορθήσεως τοῦ Πύργου τῆς Μαλάξας.

Τοιοῦτων πολεμικῶν κατορθωμάτων αἰγλὴ δόξης ἐκυμάνθη ὑπὲρ τὸν νεοσκαφῆ τάφον τοῦ **Βασιλείου Φανδριίδου**. Καὶ ἦτο τὸ καλλίτερον μνημόσυνον διὰ τὴν μεγάλην του ψυχὴν, ὁ ἀγὼν ὃν διεξήγαγον οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, ἀγὼν ἱερός, καθ' ἣν στιγμὴν ἐνεκροῦτο ἡ εὐγενὴς αὐτῆς ὑπαρξίς, ἐν τῇ ὁποίᾳ εἶχεν ἐνσάρκωθῆ ψυχὴ ἀγγέλου, συνδυασθεῖσα μὲ χαρακτῆρα ἀδαμαντίνως στερεὸν καὶ ἱπποτικόν.

Ἀλλ' οὐδ' ἐν τῷ τάφῳ ἐπέπρωτο ὁ **Βασιλεὺς Φανδριίδης** νὰ εὕρῃ τὴν εὐτυχίαν. Διότι ἡ Κρήτη ἡ προσφιλὴς πατρίς του, περισφίγγεται ἀκόμῃ μετὰ τὰ βαρύτατα τῆς δουλείας δεσμὰ...

Δὲν ὑπάρχει λέξις, ἵνα ἐκφράσῃ τὸ ἄλγος ἡμῶν καὶ δὲν ἐξαρκοῦν τὰ δάκρυα τῶν θολωμένων ὀμμάτων μας διὰ νὰ λούσουν τὰς ἀναμνήσεις σχεδὸν δωδεκαετοῦς ἰσαδελφου φιλίας. Ἀπωλέσαμεν ἄνδρα πολυφίλητον, τὸν πολυτιμώτατον τῶν ἐγγυτάτων ἡμῶν ἀτομικῶν φίλων... Ὁ σύντομος βίος Σου, δύσμοιρε Βάσο, ὑπῆρξεν ὥς ἁρμονικὸν καὶ

σεμνὸν ἄσμα, ἀντίθεσιν ἀποτελοῦν πρὸς τὴν καθημερινῶς ἀπαντωμένῃν παράχορδον καὶ ἄχρουν πεζότητά τῶν χαρακτήρων καὶ τῶν ἠθῶν.

Μὴ λησμονεῖ ἐκεῖ εἰς τὸν αἰώνιον ὕπνον Σου, εἰς τὸν παντοτεινὸν κόσμον τοῦ ἀληθεστέρου βίου, ὅπου ἔφερες τὴν ζωὴν Σου ἀπνυομένην ἐκ τῶν ἐπὶ τῆς γῆς εὐγενῶν ἀγώνων Σου, τοὺς ἐδῶ κλαίοντας τὴν στέρνησίν Σου. Ἐκεῖ εἰς τὴν διαρκῆ γαλήνην Σου ἐνθυμοῦ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς ἀναζητοῦντά Σε ἀτυχῇ τέκνα Σου, καὶ εἰς τὸ βαθὺ σκότος εἰς ὃ τὰ ἐρόνυε διὰ παντός ἡ συμφορὰ τοῦ ἀποχωρισμοῦ πολυαγαπημένου πατρός, πέμπε εἰς αὐτὰ μίαν γλυκεῖαν ἀκτίνα θερμῆς παρηγορίας. Ὁ τάφος Σου, ὃν ἡ στοργὴ δεινῶς συντριβέντων ἀδελφῶν, ἀπὸ τῶν ὁποίων μόνον ὁ θάνατος ἠδυνήθη νὰ δὲ ἀποχωρήσῃ, μετέβαλλεν εἰς μαγευτικὸν Παράδεισον μὲ τὰς ἀποπνοίας τῶν ἀνθέων καὶ τῶν ῥόδων τὰ χρώματα, θὰ ἦνε εἰς τὰς καρδίας μας καὶ θὰ ἔχῃ διαρκῶς ἄνθη, θὰ ἔχῃ ἀρώματα, θὰ ἦνε βωμός, ὅπου τῶν δακρύων ἡ θυσία θὰ προσφέρηται πάντοτε ἁθρόνως...

ΑΡΣ...

ΒΑΣΙΛΕΙΩΙ Ν. ΦΑΝΔΡΙΔΗΙ

Σ' ἐνθυμοῦμαι πάντοτε.

Σ' ἐνθυμοῦμην ἄλλοτε καὶ ἡσθανόμην παλμούς ἀδελφικῆς χαρᾶς.

Πόσον ἦσο καλὸς καὶ ἀγαπητός, Βάσο μου φίλτατε! Νεότης θαλερά, ὑγιεστάτη νεότης, ὠραία, σφριγῶσα, πλήρης ζωῆς καὶ πυρός. Πνεῦμα γοργόν, εὐφυές, χαριέστατον, εὐτράπελον, ἑρασιμώτατον. Καρδιά εὐαίσθητος, τρυφερά, τρυφερώτερα καὶ τῆς ἀρτιφυοῦς γλότης, φλογερά, πάλλουσα πρὸς πᾶν ὅ,τι εὐγενές καὶ ὠραῖον, εὐγενές, χρυσὴ καρδιά. Χίλια δῶρα σοὶ εἶχε χαρίσει ἡ φύσις. Καὶ τί σοὶ ἔλειπε, τί;

Πάντοτε καλός, πάντοτε ζωηρός, πάντοτε αἰσιδόξος, πάντοτε χαριτολόγος καὶ φαιδρός. Ἀπὸ τῆς παιδικῆς σου ἡλικίας οὐδεὶς σὲ εἶδε ποτὲ νὰ σκυθρωπάσῃς, οὔτε σὲ εἶδε νὰ χάσῃς τὸ θάρρος τῆς ζωῆς. Αἰωνίως εἶχες τὸ μειδιάμα καὶ τὴν χάριν εἰς τὰ χεῖλη. Ἐγνώριζες αὐτοδίδακτος τὴν φιλοσοφίαν τῆς φαιδρᾶς ζωῆς, τῆς μόνης ἀληθοῦς ζωῆς, καὶ ὁ βίος σου ὅλος ἦτο φαιδρότης, ποίησις καὶ μουσική. Μειδιάμα, ἄσμα καὶ κιθάρα, ἰδοὺ ἡ νεότης σου φίλτατε Βάσο. Μηλολόγη, πετώσα ἀπὸ ἄνθους εἰς ἄνθος. Τρελλὴ χελιδὼν, φαιδρῶς τερετίζουσα. Ἐαρινὴ αὐγὴ, διαχύνουσα ὁρόσον καὶ ζωὴν. Εἶχε διὰ σὲ ἡ ζωὴ ἀκάνθας κατ' ἄρχας καὶ περιπετείας. Τὰς περιεφρόνεις ὅλας ὥσπερ μὴ ἡσθάνεσο αὐτάς, καὶ ἔδρεπες ἐξ αὐτῆς τὰ ῥόδα μόνον, δι' ὧν ἐκόσμεις τὰς ἡμέρας σου. Οὐδέποτε ἡσχαλλες διὰ τὰς περιπετείας τοῦ βίου. Ἦσο πτηνὸν εὐχαρὶ ἐν μέσῳ διαρκοῦς ἔαρος καὶ παρήγορο τὰς θλίψεις καὶ ἐψαλλες γλυκύτατα τὴν χαρὰν καὶ τὰ κάλλη τῆς ζωῆς.

Εἶχες τρυφερωτάτην στοργὴν πρὸς τοὺς λατρευντάς σε ἀδελφούς σου. Μυρίας εὐφροσύνους στιγμᾶς διήλθον μετὰ σοῦ οἱ φίλοι σου. Πῶς νὰ σὲ λησμονήσῃς ποτέ, Βάσο μου; Εἶχες τὴν θαυμασίαν ἱκανότητα νὰ γίνεσαι εἰς ὅλους ἀγαπητός. Οὐδὲ σταγὼνα γολῆς εἶχε ποτὲ ἡ συμπαθὴς σου καρδιά, ἀλλὰ πάντοτε ῥοδοζάχαριν καὶ μέλι. Ἦσο ἀνεκτίμητος φίλος καὶ διέχυνες πανταχοῦ τὴν χαρὰν καὶ τὴν ζωὴν. Πόσας στιγμᾶς, ὥρας, ἐβδομάδας, μῆνας εὐτυχεῖς δὲν ὀφείλω εἰς τὴν ποιητικωτάτην συναναστροφὴν σου! Ὁραῖοι καὶ χρυσοὶ καιροί, οἵτινες φεῦ, παρῆλθον μετὰ σοῦ ἀνεπιστρεπτεῖ. Παρῆλθον, ὅπως παρέρχεται τὸ ἄρωμα τοῦ ῥόδου, τὸ ἄσμα τῆς ἀηδόνος, ἡ νεότης, ἡ εὐτυχία. Παρῆλθον καὶ ἀφῆκαν ἀναμνήσεις ὠραίας, τερπνᾶς, ἀνεξαλείπτους καὶ ζωηρὰς πάντοτε. Εἶχες ἐκπληξεῖς ἀπαράμιλλους, δι' ὧν τὸν σκυθρωπότερον τῶν φίλων σου ἠδύνασο νὰ καταστήσῃς εὐθυμώτατον μὲ ἐν εὐφροσύνῳ λογοπαίγνιον ἢ ἀνέχδοτον, μὲ δύο στίχους, μὲ ἐν ἡσμάτιον, μὲ μίαν φράσιν. Διὰ τοῦτο σὲ ἡγάπων ὅλοι, ὅσοι σε περιστοιχίζον ὅλοι, ὅτι χίλια θὰ ζήσης ἔτη, Βάσο μου.